

dalmacija

I ARHEOLOZI SU IZNENAĐENI
PRONAĐENIM BIŠEROM BAŠTINE,
A TEK SU NA POČETKU PROJEKTA...

SENZACIJA POD ŠKOVOVACAMA

NIŽE RAZINE
obrambenih kula
sada su itekako
vidljive u prostoru

VOJKO BAŠIĆ / CROPIX

‘Ispod zemlje i drače izronilo je 70 metara bedema Salone, pa zamislite punu visinu kula’

➔ Izgradnja ovog prstena bedema započeta je 170. godine poslije Krista, a kroz kasnija vremena sjeverni obrambeni sustav glavnoga grada rimske Dalmacije je dograđivan čak i nadgrobnim spomenicima - ističe Dino Demicheli, voditelj projekta s Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Pogled iz zraka na očišćene nove nalaze na neiscrpnom antičkom lokalitetu

FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU

Nema onoga tko zadnjih dana nije prošao potezom od Porta Caesarea, istočnih i ujedno najstarijih gradskih vrata, prema amfiteatru, a da ga nije iznenadio otkriveni pojas sjevernih bedema Salone, nekadašnje metropole rimske Dalmacije.

MIA SESARTIĆ

Ispod naslaga zemlje, raslinja i smeća “oživio” je jedan od najsčuvanijih dijelova saloničanskog bedema, dužine 70 metara, a oplošjem i duži, oko 120 metara. Riječ je o istraživanju, odnosno projektu koji se počeo provoditi sredinom studenoga prošle godine, a nastavit će se i u idućem razdoblju, jer netom “raskršćeni” potez zidina, kako smo imali prilike čuti od arheologa, ima veliki potencijal za nova otkrića i nove spoznaje o

životu antičke Salone. - Ovo je zapravo nastavak uspješne suradnje Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Arheološkog muzeja u Splitu, koja traje, evo, već četvrtu godinu. Istraživanje na ovim sjevernim bedemima odvija se u sklopu projekta “Novi životi antičkih natpisa: epigrafski spoliji na području srednje Dalmacije” koji se bavi ponovno upotrijebljenim antičkim natpisima, a financira ga Hrvatska zaklada za znanost. Cilj nam je istražiti ovaj potez na kojem se nalazimo i unutar tih istraživanja pronaći antičke natpise jer znamo da su se obilato koristili pri gradnji obrambenih zidova Salone. To je do sada višestruko potvrđeno jer već dvjesto godina koliko se Salona istražuje, uvijek su se pronalazili natpisi koji su završili u bedemima kao gra-

Ekipe arheologa Ema Višić Ljubić, Ana i Dino Demicheli, Jagoda Mardešić, te muzejski ravnatelj dr. Ante Jurčević

devinski materijal – pojašnjava **Dino Demicheli**, izvanredni profesor na Odsjeku za arheologiju i voditelj cijelog projekta.

- Ovom kampanjom smo, dakle, htjeli otkriti i prezentirati najsačuvaniji odsječak bedema koji se može ovako vizualno doživjeti u Saloni. To je ovaj potez istočno od amfiteatra, po sjevernim bedemima.

Znali smo da se ovdje nalaze bedemi i kule, ali su oni do te mjere bili prekriveni i zatrpani kamenjem, raslinjem, zemljom..., da se jednostavno ta vizura nije mogla doživjeti, za razliku od ovoga što nakon tri tjedna istraživanja možete vidjeti – pokazuje Demicheli na bedeme i kule pojašnjavajući što su sve otkrili.

- Ove kule koje su u stručnoj literaturi numerirane od broja 15 do broja 18 sada se mogu baš lijepo vidjeti, a cilj nam je da ih što prije konzerviramo, zaštitimo od urušavanja i, naravno, da ih prezentiramo – navodi stručnjak, pojašnjavajući kako je gradnja ovog prstena bedema započeta 170. godine poslije Krista, ali kako su se obrambeni zidovi nakon toga stalno reparirali, odnosno dograđivali.

- Ovdje možete vidjeti bedem, kule, i ove trokutaste istake koji su nadograđivani tek u kasnoj antici, to je najkasnija faza gradnje, peti i šesto stoljeće poslije Krista.

Sve četiri kule su različite po izgledu, gradnji i veličini. Ovo su zaista impresivni ostaci, a još kad zamislite da su ove kule išle još pet do šest metara u visinu, možete predočiti kako je u ono vrijeme izgledao rimski obrambeni sustav – tvrdi naš sugovornik naglašavajući kako je osobito važno što su potvrdili cilj projekta i pronašli više od 30 epigrafskih spomenika, odnosno spolija.

- Ustanovili smo da su se na ovom potezu bedema za njihovo dograđivanje koristili epigrafski spomenici i da su bespoštedno ubacivani kao građevinski materijal s okolnog područja.

Riječ je o antičkim nadgrobnim spomenicima, manje više datiraju između prvog i trećeg stoljeća, a ugrađivali su se, kako pretpostavljamo, tijekom četvrtog i petog stoljeća.

Bedemi su trenutno najveći epigrafski resurs u Saloni, toliko ih ovdje nalazimo da je to

U zidine su bili ugrađeni i dijelovi nadgrobni spomenika iz okolnih nekropola

STRAH OD VANDALA

Veliki spomenik robu Vitalu ostaje - skriven

Ono što je najvažnije od svega skupa da smo pronašli više od 30 epigrafskih spomenika. One koje su bili u rušenju zida smo makli, a one "in situ" smo ostavili u kulama da se mogu vidjeti, a onaj jedan koji je s natpisom prema vani, monumentalni spomenik robu Vitalu, njega smo opet zatrpal kako se ne bi oštetio jer ćemo nastaviti istraživanje. Riječ je o veoma vrijednom spomeniku čija prezentacija tek slijedi - vele arheolozi.

zaista fascinantno. Sve nekropole su bile izvan grada, a bedemi se grade upravo na granici između "živućega" grada i poganske nekropole izvan Salone koje su na neki način dekonstruirane i ubačene u bedeme.

Tako da su na neki način zahvaljujući tome i sačuvani – ističe Demicheli kazujući kako su pronašli neke vrlo zanimljive natpise.

Jedan od njih je i natpis koji spominje **Vitala**. On je bio jedan od onih robova koji se brinuo za poslove nekog vrlo dobrostojećeg Rimljanina, nešto poput osobnog tajnika.

- Usporedo s tim započeto je i arheološko istraživanje jedne od kula. Inače, mi smo sada u njezinim nižim slojevima, dok je operabilni dio kule i bedema bio puno više iznad nas.

Posebno nas je iznenadilo što smo uz amfore i tegule pronaš-

li veoma mnogo keramike, posebno stolnog posuda, i to sve finijih komada. Međutim, sada sve to treba očistiti, oprati, odrediti oblike i kojem stoljeću pripadaju.

Mi smo tek u prvim slojevima, subhumusu, tako da tko zna što sve ima dolje – govori voditelj projekta i ističe kako će trebati vremena za sve to metodološki posložiti.

Zamjenica voditelja istraživanja **Ema Višić Ljubić**, viša kustosica Arheološkog muzeja u Splitu, ističe značajne suradnje sa zagrebačkim Odsjekom za arheologiju i njihovim studentima. Sve je započelo 2018. istraživanjem građevine s apsidom istočno od Episkopalnog centra, a nastavilo se zaštitnim istraživanjima utvrde Gradine.

- Svim navedenim i aktualnim istraživanjima otkrivamo dosad neistražene građevine i dobivamo nove spoznaje o Saloni. Potvrdila se većina naših saznanja koja su nam prethodnici ostavili u stručnoj literaturi, a posebno je fascinantno na koliko smo nadgrobni spomenika naišli.

Veoma smo zadovoljni jer se ovim otvara jedna nova priča o Saloni, doznajemo mnogo o njezinu stanovništvu i životu u njoj. U blizini je i starokršćanski lokalitet Kapljuč koji je prije toga imao fazu poganskoga groblja, pa je dosta materijala ugrađeno u bedeme i s tog lokaliteta.

Svakako, ovim se upotpunjava naše znanje o Saloni koje baštinitimo od početaka naših istraživanja - veli Višić Ljubić, a doprinos projektu su dali i suradnica na istraživanju **Ana Demicheli**, a iz Arheološkog muzeja i viša kustosica **Jagoda Mardešić** i **Nino Švonja**, kustos epigrafske zbirke.

- Ovo je najduži potez bedema koji se sada mogu razgledati s vanjske strane, tako da tek ovdje posjetitelj može doživjeti tu obrambenu snagu Salone sa svim ovim kulama koje su posebno guste na sjevernoj strani zidina – dodaje arheologinja Mardešić čija su se iskustva na istraživanju istočnih bedema Salone prije 30 godina, kako naglašavaju njezine kolege, pokazala ovdje veoma korisnima.

- Uglavnom ima ovdje još posla na konzervaciji, na djelomičnoj rekonstrukciji, ali smo jako zadovoljni što smo zapo-

čeli sa ovim procesom – ističe Mardešić.

Važnost cijele kampanje potvrđuje i dr. **Ante Jurčević**, ravnatelj Arheološkog muzeja.

- Uređenje sjeverozapadnih antičkih bedema počelo je krajem 2020. godine, uklanjalo se raslinje, ali i krupni otpad, ponajviše azbestnog porijekla koji je bio nabacan uz kule u velikim količinama. Budući da su kule neposredno uz glavnu komunikaciju, odnosno put, ljudima je očito bilo "zgodno" tu bacati smeće. Nakon tih radova započela su istraživanja koja su obuhvatila kule i čišćenje pročelnih zidova, a Arheološki muzej je nastavio s čišćenjem cijele površine do amfiteatra.

Očistili smo dvjestotinjak metara niskog raslinja, uklonili smo većinu glomaznog otpada s površine kula i bedema i cilj nam je do kraja 2022. na isti način prezentirati i ostatak ovih kula koje se spajaju na amfiteatar, da se zapravo cijeli ovaj potez od Kapljuča do amfiteatra konzervira i prezentira. Sjeverozapadni bedemi se uređuju uz pomoć sredstava Hrvatske zaklade za znanost, Ministarstva kulture, kao i naših muzejskih sredstava – veli ravnatelj te najavljuje kako im je plan da u drugoj fazi uređenja i čišćenja arheološkog lokaliteta Salone uredi i Manastirine, starokršćansko groblje.

- Namjeravamo napraviti konzervaciju i napokon urediti grob Svetog Dujma, a potom i Episkopalni kompleks s kojega mislimo ukloniti dugogodišnje nakupine zemlje i kamena koje su nastale tijekom 50-godišnjih istraživanja. Nakon toga slijedi istraživanje, konzervacija i prezentacija lokaliteta.

Cilj nam je u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom urediti i zapadni nekropolu, odnosno dio koji se trenutno nalazi pod vodom, kao i dio zapadnih bedema koji su isto tako zarasli, a nalaze se u blizini ulaza u postrojenje Ine u Svetome Kajuu - najavljuje nam ravnatelj brojne projekte za još bolju prezentaciju našeg neiscrpnog arheološkog blaga. Posebno su svi ponosni što su se ovom suradnjom s Filozofskim fakultetom u Zagrebu ponovno oživjeli studentski tereni koji su postojali 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća kada je arheolog **Duje Rendić Miočević** dovodio studente koji su istraživali kod Porta Caesarea. Studenti Odsjeka za arheologiju koji su sudjelovali na ovom istraživanju su **Tomislav Kiš**, **Santa Duvnjak**, **Vinko Udiljak**, **Martin Sokolić** i **Nera Janković**, kao i dva doktoranda na projektu Hrvatske zaklade za znanost, **Josip Parat** i **Krešimir Grbavac**.

Svi će, kako saznajemo i dalje nastaviti dolaziti jer su njima iskustva u Saloni veoma važna, a u tome su ih podržali, vele, i Grad Solin, Turistička zajednica i Javna ustanova u kulturi "Zvonimir".

- Njima je ovaj teren fantastičan, oni su, kao i svi mi fascinirani rezultatom jer se unutar vrlo kratkog razdoblja postiglo jako puno i ono što nas veseli su reakcije ljudi koji svakodnevno kroz Salonu šecu ili se rekreiraju. Nema čovjeka koji nije zastao i rekao: "Pa ljudi, ovo je fantastično, nismo ni znali da se ovo ovdje nalazi!". Međutim, treba sve to zaštititi, odnosno konzervirati, tako da je pred nama još puno posla – zaključuje voditelj Demicheli. ●